

AJALOO AINEKAVA GÜMNAASIUMILE

Kadrina Keskkool

Alus: Vabariigi Valitsuse määrus nr 2 06.01.2011
„Gümnaasiumi riiklik õppekava“

1. Üldalused

1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi ajalooõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi mineviku vastu ja teadvustab enda võimalusi mineviku uurijana ning ajaloo osalejana, määratleb end oma rahva liikmena, eurooplasena ja maailmakodanikuna;
- 2) tunneb ajalugu ajastut iseloomustavate sündmuste, protsesside, vaimulaadi ja isikute kaudu;
- 3) mõistab ajaloo sündmuste ja protsesside põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse, järjepidevuse olemust ning erineva tõlgendamise põhjusi, võtab oma seisukohti kujundades arvesse ajastu konteksti;
- 4) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning mõistab seda ühiskonna rikkuse ja arengu eeldusena, teadvustab oma võimalusi kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana;
- 5) leiab ja analüüsib kriitiliselt ajaloo teavet sisaldavat infot, hindab allikate usaldusväärsust ning kasutab erinevaid teabeallikaid eesmärgipäraselt;
- 6) mõistab ja tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma seisukohta, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;
- 7) teab ja kasutab kontekstis ajaloo põhimõisteid ning eristab ajaloo fakti tõlgendusest ja arvamusest;
- 8) tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike, infokanaleid ja IKT-vahendeid, väljendab oma teadmisi ja oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kaitseb argumenteeritult oma seisukohta.

1.2. Õppeaine kirjeldus

Ajalooõpetus aitab õpilasel omandada kultuuriruumis ja ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi ning teadvustada ja analüüsida minevikunähtuste muutlikkust, tõlgendatavust, omavahelisi seoseid ning seoseid tänapäevaga. Käsitletakse inimeste igapäevaelu ja maailmapilti, ühiskonna, kultuuri ja mõtteviisi, sh väärtushinnangute muutumist ning ajaloolisi isikuid ja sündmusi nii enda kui ka teiste vaatenurgast lähtuvalt.

Gümnaasiumi ajalooõpetuse kursuste järjekord on kronoloogilis-temaatiline, st ajaloolisi probleeme käsitletakse kronoloogilist järgnevust silmas pidades. Gümnaasiumi algul ei ole õpilastele jõukohane temaatiliseks käsitluseks vajalik ajalooliselt ja kultuuriliselt kaugemate valdkondade vaheliste seoste loomise ning nägemise oskus. Temaatilise käsitluse joutakse gümnaasiumi lõpul lähiajaloo III kursusega, mida õppides saab õppija toetuda varem omandatud teadmistele.

Aine sisus, suurte teemablokkide sees võib rakendada võrdluse ja üldistuse tegemiseks temaatilist käsitlust kõigis kursustes.

Ajalugu õpitakse:

6 kohustuslikku kursust:

- „Üldajalugu“ (10. klass)
- „Eesti ajalugu I (kuni 16.–17. sajandi vahetuseni)“ (10. klass)
- „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“ (11. klass)
- „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“ (11. klass)
- „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“ (12. klass)
- „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“; (12. klass)

Eesti ajaloo kursuste suurte teemablokkide ees on vastavad üldajaloo teemablokid. Üldajaloo kursuses õpitud teemasid ja põhimõisteid Eesti ajaloo kursuses eraldi esile ei tooda. Kursuste õppimise järjekord määratakse kooli õppekavas, kuid mõistlik on järgida kronoloogilise järgnevuse põhimõtet, st üldajaloo kursus on esimene, seejärel õpitakse Eesti ajalugu ning siis lähiajalugu.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Erinevaid teemasid õppides võib rõhk olla kõigil võrdselt või mõnel nimetatutest.

Gümnaasiumi ajalooõpetuses tähtsustatakse probleemikeskset käsitlust, analüüsides hinnanguid ja tõlgendusi erinevast seisukohast lähtuvalt. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ning ajalooürija seisukohast, kujundatakse kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse, võrreldakse ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikates ning hinnatakse allikate usaldusväärsust.

Ajalooõpetuses väärtustatakse kultuurilist mitmekesisust ning kujundatakse mõistmist, et mitmekesisus on ühiskonna rikkus ja arengu tingimus. Teadvustatakse õppija rolli kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana. Ajalooõpetus toetab õppija enesemääratluse kujunemist ja võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes.

Õppijat suunatakse arutluse ja analüüsi kaudu looma seoseid ja tegema järeldusi, kujundama isiklikku suhtumist ning põhjendama seda argumenteeritult. Kriitilise mõtlemise kujundamiseks käsitletakse erinevaid allikaid jt õppetekste, mis annavad ajaloosündmustele hinnangu erinevast seisukohast lähtuvalt. Ajalooõpetuse analüüsides kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriline identiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajaloo teadvus.

Ajaloo mõistmisele aitavad kaasa ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater ja kino, meedia, Internet, erinevad inimesed ning paigad. Selle kogemuse ühendamisel koolis õpituga kujuneb õpilasel järk-järgult välja arusaam ajaloo kohta. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade käsitlemine erinevatest aspektidest lähtuvalt.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse erinevaid oskusi:

- 1) ajas orienteerumise oskus; oskus leida, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada ajaloolise keskkonna kujunemist;
- 2) ajalooalaste mõistete tundmine ja kontekstis kasutamine; oskussõnavara laienemine;

- 3) ajalooalaste küsimuste esitamine ning neile vastates erinevate lahenduste pakkumine;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitiline mõtlemine, arutlusoskus, järelduste tegemine ja seoste loomine ning oma seisukoha kujundamine ja põhjendamine;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades, koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüs ja töö ajalookaardiga, info leidmine erinevatest teabeallikatest, selle kasutamine, kriitiline hindamine ja analüüsimine, allika usaldusvärsuse hindamine;
- 7) suuline ja kirjalik eneseväljendus, referaadi ja ajaloolase uurimistöo koostamine, IKT-vahendite kasutamine info hankimiseks ning oma töötulemuste esitlemiseks.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning see toimub erinevate õppeteemade läbimise kaudu. Oskuse eeldatavat saavutustaset kirjeldatakse gümnaasiumi lõpul õpitulemustena.

1.3. Gümnaasiumi õpitulemused ajaloos

Gümnaasiumi õpitulemused kajastavad õpilase rahuldavat saavutust.

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) tunneb ajalooliste ajastute iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi, Eesti ajaloo seoseid Euroopa ja maailma ajalooga, mõistab ajaloolise arengu järjepidevust ning ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi;
- 2) tunneb maailma olulisemaid kultuurisaavutusi ja mõistab kultuuri järjepidevust, väärtustab kultuurilist mitmekesisust, teadvustab kultuuri rolli enesemääratlemises ning oma rolli kultuuri kandjana ja kultuuripärandi säilitajana;
- 3) võrdleb ning analüüsib poliitilisi, ühiskondlikke, olmelisi ja/või kultuurilisi arengusuundi ja probleeme, kirjeldab ideoloogiliste ning tehnoloogiliste muutuste mõju inimeste eluviisile ja väärtushinnangutele, võrdleb suurriikide mõju maailma majandusele ning poliitikale eri ajastutel, analüüsib riikidevahelist koostööd ja konfliktide lahendamise viise;
- 4) leiab, selekteerib, refereerib ja analüüsib kriitiliselt infot, erinevaid teabeallikaid, sh ajalookaarte ja seisukohti, hindab allika või käsitluse usaldusvärsust, eristab fakti arvamusest; selgitab sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjuseid;
- 5) kasutab ajaloolist sõnavara, erinevaid õpivõtteid, korrigeerib oma eksimusi, koostab referaate ja uurimusi, kirjutab arutlusi, osaleb diskussioonis, töötab kaardiga, väljendab oma teadmisi ja oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab IKT-vahendeid;
- 6) suudab rekonstrueerida minevikus elanud inimeste elu, vaadeldes maailma nende pilgu läbi ning võttes arvesse ajastu eripära.

1.4. Õppetegevus ajalooaines

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;

- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
- 3) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: muuseum, arhiiv, näitus, raamatukogu, arvutiklass, ajalooliskultuuriline keskkond (muistised, ehitised) jne;
- 7) kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: paaris- ja rühmatöö, vestlus, diskussioon, väitlus, seminar, projektõpe, loovülesande lahendamine (kirja ja kõne koostamine, teemantluuletus, ajaleht jne); skeemi, plaani, võrdleva tabeli, õpimapi koostamine; praktilised ja uurimistööd; töölehe ja kontuurkaardi täitmine, arutluse ja temaatilise kava koostamine, arutluse kirjutamine; infootsing teabeallikatest ja infoanalüüs, referaadi ja ettekande koostamine, retsenseerimine ja esitlemine IKT vahendeid kasutades; allikaanalüüs (dokument, tekst, statistika, pilt, karikatuur jms) ja allika usaldusväärsuse hindamine, töö kaardiga; tegevuspõhine õpe (nt dramatiseering, esitluse ja temaatilise ekspositsiooni koostamine, õppekäigu ettevalmistamine ja korraldamine).

2. Kohustuslikud kursused (6)

Gümnaasiumi kohustuslik üldajaloo kursus kontsentreerub Euroopa ajaloo kõige olulisematele ühiskondlikele ja kultuurilistele nähtustele, mille tundmine on haritud inimesele enesestmõistetavalt tarvilik. Kursus juhatab sisse gümnaasiumi ajalooõpetuse ja annab seega tausta järgnevate Eesti ajaloo kursuste õppimiseks. Suunitlus on sotsiaal-kultuuriline; poliitilist ajalugu käsitletakse vaid niivõrd, kui võrd on minimaalselt vajalik sotsiaalsete ja kultuuriliste protsesside mõistmiseks, ning üksikuid riike vaadeldakse vaid selleks, et näitlikustada üldisemat (Inglismaa ja parlamentarism, Prantsusmaa ja absolutism jt). Eesmärk on luua ülevaatlik tervikpilt Euroopa tsivilisatsiooni peamistest arengujärkudest (antiikaeg, keskaeg, uusaeg), tuues esile nähtused, mille mõju ulatub tänapäeva (Kreeka-Rooma kodanikuühiskond, Rooma õiguskorraldus, ristiusk, reformatsioon, valgustusideed, industriaalühiskond, sotsialismi-ideoloogia jne), ja näidates sotsiaalmajanduslikke, riiklikke ning kultuurilisi protsesse nende olemuslikus seoses.

2.1. I kursus. Üldajalugu

10. klass (35 tundi)

1. teema. Antiikaeg (10–12 tundi)

Õpitulemused

- 1) mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost antiikaja näidete põhjal;
- 2) selgitab antiiktsivilisatsioonide tähtsust maailma ajaloos antiikaja näidete põhjal ning mõistab antiigipärandi olulisust tänapäeval;
- 3) tunneb ning võrdleb demokraatliku ja aristokraatliku linnriigi, Rooma vabariigi ja keisririigi toimimise põhimõtteid;

- 4) iseloomustab religiooni ja mütoloogia osa antiikaja inimese maailmapildis ning kristluse tekkelugu ja kujunemist riigiusuks;
- 5) iseloomustab näidete abil antiikkultuuri saavutusi, toob esile seosed antiikkultuuri ja Euroopa kultuuri kujunemise vahel, töötab ajastut iseloomustavate allikatega ning hindab neid kriitiliselt;
- 6) näitab kaardil Kreeka linnriike ja hellenistliku kultuuri levikuala ning Rooma riigi laienemist;
- 7) teab, kes olid Homeros, Herodotos, Sokrates, Platon, Aristoteles, Perikles, Aleksander Suur, Romulus, Caesar, Augustus, Constantinus Suur, Jeesus ja Paulus, ning iseloomustab nende tegevust;
- 8) teab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: polis, aristokraatia, türannia, demokraatia, hellen, barbar, kodanik, senat, konsul, vabariik, keisririik, patriits, plebei, Piibel, Vana Testament, Uus Testament, Rooma õigus.

Õppesisu:

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	LAIENDAVID / SÜVENDAVID TEEMAD
<p>Kreeka linnriigid: valitsemine, kodanikkond, elu-olu. Sparta ja Ateena.</p> <p>Hellenid ja barbarid: Hellenite kasvatus, haridus ja igapäevane elu.</p> <p>Kreeka kultuur: Mütoloogia ja religioon. Homerose eeposed. Ajalookirjutuse algus. Kõnekunst. Teater. Filosoofia: Sokrates, Platon, Aristoteles. Olümpiamängud.</p> <p>Makedoonia tõus ja hellenism: Aleksander Suur.</p> <p>Rooma riigi teke Rooma vabariik ja selle korraldus. Rooma tõus suurriigiks: Armeed. Caesar. Keisrivõimu kehtestamine: Augustus. Lääne-Rooma ja Ida-Rooma. Rooma ühiskond ja elu-olu: Perekond, kasvatus ja haridus. Rooma õigus. Rooma – antiikaja suurlinn. Ehituskunst.</p> <p>Religioon: Ristiusu teke ja levik ning tõus riigiusuks.</p> <p>Antiiktsivilisatsioonide saavutused ja tähtsus maailma ajaloos.</p>	<p>Vahemeremaad ja nende sidemed Lähis-Ida kultuuripiirkonnaga.</p> <p>Kreeka-Mükeene kultuur. Arheoloogilised kaevamised: Knossos, Mükeene, Trooja. Kiri, selle dešifreerimise tulemused. Ateena õitseng. Perikles. Majanduse areng. Sõjandus. Ateena akropol.</p> <p>Olümpose jumalad ja kangelased. ja draamakirjandus. Kosmopolitism.</p> <p>Etruskid. Kreeka linnad Lõuna-Itaalias. Rooma linna teke. Vabariigi kehtestamine. Puunia sõjad.</p> <p>Patriitsid ja plebeid.</p> <p>Kodusõjad. Rooma impeerium võimsuse tipul. Pompei.</p> <p>Suur rahvasterändamine. Sõjaväe barbariseerumine.</p> <p>Skulptuur. Maalikunst. Avalikud mängud: tsirkus, gladiaatorid, teater, Termid.</p> <p>Kreeka kultuur Rooma keisririigi ajal.</p>

2. teema. Keskaeg (10–12 tundi)

Õpitulemused

- 1) mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost keskaja kontekstis;

- 2) iseloomustab keskaja ühiskonda ja eluolu ning analüüsib kriitiliselt keskaja erinevaid teabeallikaid;
- 3) iseloomustab kiriku osa keskaja ühiskonnas ja kultuuris ning inimeste mõttemaailma kujundajana;
- 4) teab linnade tekkimise põhjusi ja iseloomustab, kuidas funktsioneeris linnaühiskond,
- 5) iseloomustab islami teket ja levikut ning väärtustab islami kultuuripärandit;
- 6) teab ristisõdade põhjusi ja tulemusi ning mõju kultuurile ja väärtushinnangutele;
- 7) iseloomustab keskaegsete ülikoolide tegevust;
- 8) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: kirik, klooster, vaimulikud ordud, ketserlus, inkvisitsioon, ristisõjad, läänikord, naturaalmajandus, raad, tsunft, gild, Hansa Liit, skolastika, koraan;
- 9) teab, kes olid Muhamed, Karl Suur, Innocentius III ja Aquino Thomas, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu:

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	LAIENDAVID / SÜVENDAVID TEEMAD
<p>Rahvasterändamine ja Lääne-Rooma riigi langus.</p> <p>Frangi riik: Karl Suur. Lääne-Euroopa riikide teke.</p> <p>Ühiskond ja eluolu: Läänikord. Feodaalide ja talurahva elu-olu. Rüütlikultuur.</p> <p>Linnaühiskond: kaubandus, käsitöö, valitsemine.</p> <p>Islami teke ja levik: Muhamed. Koraan.</p> <p>Ilmalik võim ja vaimulik autoriteet: keisrivõim ja paavstlus. Religiooni dominantsus. Vaimulikud ordud. Ketserlus.</p> <p>Ristisõjad.</p> <p>Ülikoolid ja skolastika.</p>	<p>Ida-Rooma. Bütsantsi kultuur.</p> <p>Vana-Vene riik ja ühiskond</p> <p>Rüütlikombestik ja aukoodeks. Kangelasepos. Rüütliromaan.</p> <p>Panganduse algete teke.</p> <p>Linnakirjandus. Rebaseromaan. Trubaduuride luule. Teater. Muusika.</p> <p>Sunna. Islami uskumused ja tavad. Araabia kalifaat ja selle lagunemine.</p> <p>Kirikuinstitutsioonide kujunemine ja areng. Paavstiriigi teke. Paavstivõimu tõus ja langus. Kloostrid. Kerjusemungaordud. Ketserid ja inkvisitsioon.</p> <p>Ida- ja Lääne kiriku vastuolu. Suur kirikulõhe. Kiriku osa keskaja kultuuris. Bütsants antiikse kultuuripärandi säilitajana.</p> <p>Vaimulikud ordud. I–IV ristisõda</p> <p>Religioosne maailmapilt.</p> <p>Arhitektuur ja kunst: romaani ja gooti stiil. Teadus. Linnakoolide teke. Aquino Thomas.</p>

3. teema. Uusaeg (10--12 tundi)

Õpitulemused

- 1) mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemusliku seose ning väärtushinnangute muutumist uusajal;
- 2) iseloomustab uut maailmapilti ning selgitab renessansi, maadeavastuste ja reformatsiooni osa selle kujunemisel; analüüsib kriitiliselt erinevaid teabeallikaid;
- 3) teab, mis mõju avaldasid Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni reformid Euroopale;
- 4) iseloomustab industriaalühiskonda ning analüüsib selle mõju inimeste igapäevaelule;
- 5) näitab ja analüüsib uusajal toimunud muutusi Euroopa poliitilisel kaardil;
- 6) tunneb teaduse ja tehnika arengu põhijooni ning tähtsamaid saavutusi uusajal;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: renessanss, humanism, reformatsioon, absolutism, parlamentarism, valgustus, revolutsioon, reform, kapitalism, kolonialism, monopol, urbaniseerumine, sotsialism;
- 8) teab, kes olid Leonardo da Vinci, Christoph Kolumbus, Fernão de Magalhães, Martin Luther, Louis XIV, Voltaire, George Washington, Napoleon, Karl Marx ja Otto von Bismarck, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu:

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	LAIENDAVID / SÜVENDAVID TEEMAD
<p>Uue maailmapildi kujunemine: Renessanss ja humanism, maadeavastuste mõjud ja tagajärjed, reformatsioon ja vastureformatsioon.</p> <p>Absolutism ja parlamentarism: poliitiline kaart uusaja alguses. Absolutism Prantsusmaal, parlamentarismi kujunemine ja kindlustumine Inglismaal. Ameerika Ühendriikide iseseisvumine.</p> <p>Valgustus. Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni sõjad, nende mõju Euroopale. Viini kongress. Rahvusluse tõus ja rahvusriikide teke.</p> <p>Industriaalühiskond: Tööstuslik pööre, industriaalühiskonna iseloomulikud tunnused, masstootmine ja monopolid. Maailmamajandus, teaduse ja tehnoloogia areng uusajal.</p>	<p>Antiikkultuuri taassünd Itaalias. Isiksusekeskne maailmakäsitlus. Humanism. Leonardo da Vinci, Niccolò Machiavelli, Erasmus Rotterdami. Uue maailmapildi kujunemine. Mikolaj Kopernik. Giovanni Boccaccio "Dekameron", Thomas More "Utopia", Galileo Galilei</p> <p>Indiasse viiva alternatiivse kaubatee otsingud. Ameerika avastamine. Christoph Kolumbus, Vasco da Gama, Fernão de Magalhães. Maadeavastuste mõjud ja tagajärjed. Austraalia avastamine, Kirde- ja loodeväila otsingud.</p> <p>Valgustusliikumise juured: ratsionalism, sekulariseerumine, ühiskondlik leping. Valgustus Prantsusmaal: Montesquieu, Voltaire, Rousseau. Kameralism ja füsiokratism. Valgustatud absolutism: Friedrich II Preisimaal, Jean Bodin absolutismist, Versailles' õukond.</p> <p>Vene riigi ühendamise Moskva ümber, Moskva kui "Kolmas Rooma", Peeter I reformid, Pietism ja valgustus Saksamaal, Johann Gottfried Herder, Katariina II valgustatud absolutismi poliitika, Revolutsiooniaegne olme,</p>

	Revolutsioonisõjad, Napoleon Bonaparte koalitsioonisõjad. Metternich. Bismarcki liitude poliitika. Romantism. Radikalism. Anarhism. Marx. Engels Teaduse ja tehnika areng. Rahvastikuprobleemid. Migratsioon. Elamud, sisustus, mood.
--	---

Õppetegevus:

Õpitakse tundma üldajaloo põhietappe, analüüsitakse ajastute poliitilist, majanduslikku, sotsiaalset ja kultuurilist arengut. Oluline on kasutada kriitilist mõtlemist ja analüüsisioskust arendavaid õppetegevusi ning –meetodeid: allikaanalüüs, eri liiki tekstide analüüsimine, võrdlemine, seoste loomine, järeldamine, argumenteerimine, allikate usaldusväärsuse hindamine.

Vana-Kreeka teemaga seoses õpitakse tundma demokraatliku ja aristokraatliku linnriigi toimimise põhimõtteid, võrreldakse Ateena ja Sparta ühiskonda ja eluolu. Iseloomustatakse ja analüüsitakse religiooni ja mütoloogia osa inimese maailmapildis, tuuakse välja filosoofia põhiprobleeme, suunatakse õpilasi nägema seoseid Vana-Kreeka kultuuri ja Euroopa kultuuri kujunemise vahel. Vana-Rooma teema õppimisel iseloomustatakse ja võrreldakse riigi ajaloo põhietappe, Rooma riiklust, ühiskonda ja elu-olu ning religiooni – ristiusu tekkest riigiusuks kujunemiseni. Näidete kaudu iseloomustatakse Rooma kultuuri saavutusi.

Keskaja teemade õppimisel iseloomustatakse keskaja ühiskonda, kultuuri ja eluolu, kiriku osa keskaja ühiskonnas ja kultuuris ning inimeste mõttemaailma kujundamisel. Õpilasi suunatakse analüüsima linnade tekkimise põhjuseid ning keskaegse ühiskonna toimimist, käsitletakse islami teket ja levikut, ristsõdade põhjuseid, tagajärgi ja mõju, iseloomustatakse keskaegsete ülikoolide õppetegevust.

Uusaja õppimisel analüüsitakse renessansi, maadeavastuste ja reformatsiooni osa uue maailmapildi kujunemisel ning Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni reformide mõju Euroopale. Õpitakse iseloomustama industriaalühiskonda ja analüüsitakse selle mõju inimeste igapäevaelule ja ühiskonnaelu arengule. Eraldi teemana käsitletakse teaduse ja tehnoloogia arengut ning peamisi saavutusi.

Kõikide teemade käsitlemisel on vajalik silmas pidada, et õpilane mõistaks riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost ning väärtushinnangute muutumist ajas, analüüsiks muutuste põhjuseid ja tagajärgi. Ühtlasi on tagasiside seisukohalt oluline silmas pidada, et õpilane oskab ennast nii suuliselt kui ka kirjalikult väljendada, kasutad õiges kontekstis ajaloomõisteid ning orienteeruks poliitilisel kaardil.

Õppekirjandus

- Õppetekstid (sh varasemad asjakohased õpikud).
- Seinakaart või atlas.
- Teabekirjandus ja teemakirjandus.
- Ilukirjandus (nt M. Waltari jt autorid).
- Illustratiivne materjal.

- Muuseumid (nt Tartu Ülikooli Ajaloomuuseum, Tartu Ülikooli Kunstimuuseum, Tartu Linnamuuseum, Tallinna Linnamuuseum, maakonnamuuseumid, kohalikud koduloomuuseumid, Eesti Rahva Muuseum, Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Põllumajandusmuuseum, Eesti Vabaõhumuuseum, Eesti Maanteemuuseum jne).
- Buehl, Doug. Interaktiivõppe strateegiad klassiruumis. 2002.
- Raudsepp, A., Pajur, A., Tannberg, T., Hallik, T. Ajalugu koolitunnis. Sõjad ja konfliktid. Tartu, 2008.
- Baltimaade ajalugu. Avita. 1998.
- Baltimaade ajaloo lugemik. Avita. 2001.
- Iisrael ja Palestiina. Individuaal- ja rühmatöid ajalootunniks. Koostanud Andra Kalda. 2004.
- Le Goff, J. Keskaja Euroopa kultuur. 2000.
- Maailma usundid. 2006.
- Waines, D. Sissejuhatus islamisse. 2003.
- Piibel.
- Koraan.
- Saard, R. Euroopa üldine kiriku ajalugu selle algusest kuni tänapäevani. 2005.
- Teeple, J. B. Maailma ajalugu. 2004.
- Vanaaja lugemik. Koostanud Kattri Türk Ezzoubi. 2003.
- Sari „Ajalugu. Sotsiaalteadused”.
- Sari „Inimene läbi aegade”. Vana-Kreeka inimene. 2001.
- Vana-Rooma inimene. 2004.
- Bütsantsi inimene. 2002.
- Keskaja inimene. 2002.
- Barokiajastu inimene. 2000.
- Valgustusaja inimene. 2006.
- Romantismiaja inimene. 2003.
- <http://www.err.ee> (ERR arhiiv, Vikerraadio ja R2 saated).
- <http://dea.nlib.ee/> (Eesti digitaliseeritud ajalehed, eeskätt XIX sajand).
- <http://www.ut.ee/et/oppimine/koolidele> (avalikud videoloengud 2006 ja 2005).
- Interaktiivsed õppematerjalid;
- <http://www.history.ee>

2.2. II kursus. Eesti ajalugu I

10. klass (35 tundi)

Eesti ajaloo kursuse suurte teemablokkide ees on ülevaade maailma ajaloost. Selle kaudu asetatakse Eesti ajaloo sündmused maailmaajaloo konteksti, luuakse seosed Eesti ja maailmaajaloo vahel.

1. teema. Esiaeg (7 tundi)

Õpitulemused

- 1) teab ja iseloomustab tähtsamaid Eesti esiaja perioode inimeste tegevusalade ning eluolu muutuste alusel; tõlgendab muististe alusel inimeste eluolu ja ühiskondlikku korraldust ning uskumusi ja vaimulaadi;
- 2) iseloomustab esiaja eestlaste suhteid naaberrahvastega ning vastastikuseid mõjutusi;
- 3) iseloomustab Eesti halduskorraldust ja majanduslikku arengut esiaja lõpul;
- 4) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisted: arheoloogiline kultuur, muistis, muinaslinnus, kalme, maakond, kihelkond, malev, animism.

Õppesisu:

Üldajalooline taust: Antropogeneesi põhijärgud. Inimasustuse levik maailmas. Jääaeg ja selle taandumine. Inimasutuse algus Euraasia põhjaosas. (1 tund)

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	LAIENDAVAD / SÜVENDAVAD TEEMAD
<p>Tähtsamad arheoloogilised kultuurid. Muinasaja allikad ja nende uurimine. Kiviaja kultuurid Eestis: Kunda kultuur, kamm-keramikultuur, nöörikeramikultuur ehk venekirveste kultuur – elanike peamised tegevusalad ja kultuuri iseloomustavad muistised.</p> <p>Metalliaeg: Pronksiaeg. Asva kultuur. Rauaaeg. Põlispõllundus, kalmed, linnused. Eesti muinasaja lõpul. Suhted naabritega. Idaslaavlased, balti hõimud, viikingid.</p> <p>Rahvusvaheliste kaubateede kujunemine ja Eesti. Eesti ühiskond esiaja lõpul. Sotsiaalne kihistumine. Maakonnad ja kihelkonnad. Linnused. Külad ja elamud. Muinasusund ja ristiusu levik Eestis. Muinasusundi seos loodusega. Vanimad teated ristiusu levikust Eestis.</p>	<p>Jääaja mõju Eesti looduse ja maastiku kujunemisele.</p> <p>Kiviaja kultuuride levikuala. Tähtsamad asulapaigad Eestis. Lohukivid, aardeleidud.</p> <p>Erinevad maaharimisviisid ja põllusüsteemid.</p> <p>Naaberrahvaste allikad Eesti ajaloo kohta.</p> <p>Vana-Vene riigi rajamine. Jaroslav Targa katse alistada osa Eestist (1030-1061).</p> <p>Eestlaste elatusalad muinasaja lõpul. Eestlaste sõjaline tase.</p> <p>Ohvripaigad.</p> <p>Ristiusu leviku teed: katoliku kiriku määratud piiskopid.</p>

2. teema. Keskaeg (20 tundi)

Õpitulemused

- 1) analüüsib Balti ristiõja põhjusi, käiku ja tulemusi erinevate osaliste vaatenurgast;
- 2) tunneb muutusi Vana-Liivimaa riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil; iseloomustab suhteid naaberriikidega;
- 3) analüüsib Jüriöö ülestõusu tähtsust ja tähendust ajaloolise narratiivina;

- 4) iseloomustab Eesti keskaja ühiskonda: läänikord, talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, käsitöö ja kaubandus, eluolu linnades; loob seoseid Eesti ja Euroopa ajaloo vahel keskajal;
- 5) iseloomustab Eesti keskaja kultuuri põhijooni ning mõistab ristiusu mõju Eesti kultuurile, vaimuelule ja väärtushinnangute muutumisele; mõistab kultuurilist järjepidevust;
- 6) analüüsib kriitiliselt keskaja kroonikaid ja teisi teabetekste;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: Vana-Liivimaa, Liivi ordu, vasallkond, mõis, teoorjus, sunnismaisus, adramaa;
- 8) teab, kes olid Lembitu, Kaupo, piiskop Albert ja kroonik Henrik, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu:

Üldajalooline taust: Paavsti võim ja hegemonistlikud taotlused. Ristisõdade põhjused ja peasuunad. Läänemeremaade ristiusustamine. Keskaegne kolonisatsioon. Lääne-Euroopa ühiskonna eeskuju Eesti keskaegse ühiskonna kujunemisel. (1 tund)

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	LAIENDAVAD / SÜVENDAVAD TEEMAD
<p>Muistne vabadusvõitlus. Balti ristisõja põhjused. Muistse vabadusvõitluse käik. Eestlaste lüüasaamise põhjused ja tagajärjed. Henriku Liivimaa kroonika ajalooallikana.</p> <p>Vana-Liivimaa riigid. Riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Seisused. Maapäev. Vana-Liivimaa riikide omavahelised suhted ja suhted naabritega.</p> <p>Jüriöö ülestõus, selle põhjused ja tagajärjed.</p> <p>Keskaja ühiskond Eestis. Läänikorraldus. Mõisate rajamine. Sunnismaisuse ja teoorjuse kujunemine.</p> <p>Keskaegsed linnad Eestis. Linnade valitsemine. Käsitöö, kaubandus, Hansa liit. Gildid ja tsunftid. Eluolu linnas.</p> <p>Kirik ja kultuur. Vaimulikud ordud ja kloostrid. Arhitektuur.</p>	<p>Läänemeremaade poliitiline kaart 13. sajandil. Riia linna rajamine. Mõõgavendade ordu. Läti ristiusutamine. Balti ristisõdade lõpp. Leedu riigi teke.</p> <p>Jüriöö ülestõusu rahvusvaheline taust. Liivimaa noorem riimkroonika.</p> <p>Mõisamajandus. Aadlike eluolu. Rütlikultuur.</p> <p>Linnaõigus. Linnaelanikkond, selle sotsiaalne ja rahvuslik struktuur.</p> <p>Katoliku pühakud eesti rahvakalendris.</p> <p>Keskaegsed ajaloo ja kultuurimälestised Eestis. Keskaegne Tallinn.</p> <p>Wanradt-Koelli katekismus.</p> <p>Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis</p>

3. teema. Üleminekuage keskajast uusaega (8 tundi)

Õpitulemused

- 1) iseloomustab rahvusvahelisi suhteid Läänemere piirkonnas 16. sajandil; võrdleb suurriikide mõju Läänemere piirkonnas 16. sajandil;
- 2) selgitab Liivi sõja eellugu, käiku ja tulemusi; analüüsib ning hindab allikate alusel sõja osaliste tegevust;

- 3) teab muutusi riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil sõdade ajal;
- 4) iseloomustab reformatsiooni mõju ja tähtsust eesti kultuuriloos; analüüsib muutusi mentaliteedis ning vaimuelus;
- 5) teab, kes olid Balthasar Russow, Ivan IV ja Wolter von Plettenberg, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu:

Üldajalooline taust: Tugeva keskvoimuga riikide kujunemine Läänemere regioonis. Uue maailmapildi kujunemine. (1 tund)

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	LAIENDAVAD / SÜVENDAVAD TEEMAD
Reformatsioon Eestis. Haridusolud. Eestikeelse trükisõna algus. Liivi sõda. Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis. Liivi sõja eellugu, käik ja tulemused. Eesti kolme kuningriigi valduses. Riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Vastureformatsioon. Kultuuri areng. Balthasar Russowi kroonika ajalooallikana. Reformatsiooni ja vastureformatsiooni mõju vaimuelule.	Vene riikide liitmine Moskva ümber. Hertsog Magnus ja Liivimaa kuningriik. Poola-Rootsi ja Rootsi-Taani sõjad, rahulepingud ja tulemused. Venemaa osalemine Liivi sõjas Renneri kroonika

Õppetegevus

Eesti ajaloo temade käsitlemisel on oluline luua seos maailma ajalooa. Selleks käsitletakse iga teemabloki alguses maailma ajaloo vastava ajastu kõige iseloomulikumaid arenguid.

Õpitakse tundma ning iseloomustama tähtsamaid Eesti esiaja perioode ning võrreldakse neid inimeste tegevusalade ja eluolu muutuste alusel. Iseloomustatakse eestlaste suhteid naaberrahvastega, Eesti halduskorraldust ja majanduslikku arengut. Analüüsitakse Balti ristisõja põhjusi, käiku ja tulemusi, selgitatakse kaardi abil Vana-Liivimaa haldus- ja valitsemiskorraldust. Käsitletakse Jüriöö ülestõusu, analüüsitakse ja hinnatakse selle tähtsust ja tähendust. Keskaja ühiskonna tundmaõppimiseks käsitletakse feodaalsuhteid ja talurahva õigusliku seisundi muutumist, elu linnades. Iseloomustatakse keskaja kultuuri põhijooni Eesti näitel, katoliikluse ja reformatsiooni mõju eesti kultuurile ja vaimuelule. Analüüsitakse Liivi sõja eellugu, käiku ja tulemusi, Eestimaa haldusjaotuse muutumist läbi aja, hariduse ja kultuuri arengut ning majanduse arengut ja sellega kaasnevaid muutusi ühiskonnaelu erinevates valdkondades, sh inimeste igapäevaelus.

Eesti esiajaloo õppimisel on soovitatav külastada kohalikke koduloomuuseumi, korraldada õppekäike kodukoha lähedal asuvatele arheoloogilistele objektidele. Õppekäike võib kavandada erinevate kodukoha ümbruses asuvate ajalooliste objektide, paikade tundmaõppimiseks, mis seonduvad käsitletavate teemadega, sh keskaegsed ehitised, ajalooliste isikutega, lahingutegevusega seotud paigad, jms. Oluline on töötamine erinevate allikatega, sh kroonikad.

Õppekirjandus

- õppetekstid

- pildimaterjal
- teabekirjandus
- seinakaart, atlas
- õppekäigud - ja ekskursioonid : vanimad asulapaigad Pulli ja Kunda Lammasmäe, Arheoloogiakeskus Tallinnas, arheoloogiaalane ekspositsioon Vabaduse väljakul,
- muinaslinnused, kivistkalmed Jõelähtmes, Muuksis, tarandkalmed Kõmsis, Saha – Lool, Kundas jm.
- Rebala põlispõllud ja muuseum, kodukohta muuseum
- film „ Kaali saladused “; film „, Raua sulatamine”
- Buehl, Doug. Interaktiivõppe strateegiad klassiruumis. SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus. Tln, 2002
- <http://www.history.ee>
- <http://www.history.ee/Berta>
- <http://www.hot.ee/arheoloogmust/>
- Allikad
- Henriku Liivimaa kroonika, tõlk. Richard Kleis, toim. Enn Tarvel, Tallinn 1982.
- Liivimaa vanem riimkroonika, tõlk. Urmas Eelmäe, toim. Enn Tarvel, Tallinn 2003.
- Bartholomäus Hoeneke: Liivimaa noorem riimkroonika, toim. Sulev Vahtre, Tallinn 1960.
- Johann Renner: Liivimaa ajalugu 1556–1561, tõlk. Ivar Leimus, Tallinn 1995.
- Balthasar Russow: Liivimaa kroonika, tõlk. Dagmar ja Hermann Stock, Tallinn 1993.
- Christian Kelch: Liivimaa kroonika, tõlk. Ivar Leimus, Tartu 2004.
- Christian Kelch: Liivimaa kroonika järg, tõlk. Ivar Leimus, Tartu 2009.
- Eesti! Sa seisad lootusrikka tuleviku lävel, kus sa vabalt ja iseseisvalt oma saatust määrata ja juhtida võid. Eesti riikluse alusdokumendid 1917–1920, koost. Ago Pajur, Tartu 2008.

2.3. III kursus. Eesti ajalugu II

11. klass (35 tundi)

1. teema. Rootsi aeg (10 tundi)

Õpitulemused

- 1) teab, kuidas toimus Rootsi võimu järkjärguline kehtestamine kogu Eesti alal;
- 2) iseloomustab Rootsi poliitikat Eesti- ja Liivimaal ning annab sellele allikate ja teabetekstide põhjal hinnangu; hindab allikate usaldusväärsust;
- 3) iseloomustab talurahva õigusliku ja majandusliku olukorra muutumist Rootsi ajal;
- 4) mõistab luterluse mõju ja Rootsi aja tähtsust eesti kultuuri ja hariduse arengus, ajaloos ning tänapäeval;

5) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: rüütelkond, reduktsioon, vakuraamat, piiblikonverentsid, Vastne Testament, Academia Gustaviana;

6) teab, kes olid Bengt Gottfried Forselius, Gustav II Adolf, Johan Skytte ja Karl XI, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu:

Üldajalooline taust: Rootsi suurriigi ajastu (1 tund)

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	LAIENDAVID / SÜVENDAVID TEEMAD
Rootsi keskvoim ja baltisaksa aadel. Majanduslik areng. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Reduktsioon ja selle tulemused. Manufaktuuride teke. Kaubandus. Vaimuelu ja kultuur. Luterlus riigiusuna. Esimesed gümnaasiumid. Ülikooli asutamine Tartus. Rahvaharidus. Eestikeelse kirjasõna levik.	Eesti linnad Rootsi ajal. Nõiaprotsessid. Rootsiaegsed ajaloo- ja kultuurimälestised Eestis. Forseliuse seminar. Eesti kirjakeele areng.

2. Teema. Eesti XVIII sajandil (10 tundi)

Õpitulemused

- 1) selgitab Põhjasõja põhjusi, tulemusi ja mõju;
- 2) iseloomustab Balti erikorda ning selle mõju Eesti arengule;
- 3) analüüsib allikate ja teabetekstide alusel talurahva majandusliku olukorra ning õigusliku seisundi muutumist;
- 4) analüüsib rahvastikuprotsesse mõjutanud tingimusi;
- 5) analüüsib Euroopa valgustusideede mõju eesti vaimuelule;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: balti erikord, restitutsioon, asehalduskord, vennastekogud;
- 7) teab, kes olid Karl XII, Peeter I, Katariina II, Anton Thor Helle ja August Wilhelm Hupel, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu:

Üldajalooline taust: Venemaa euroopastumine 18. sajandil. Katariina II valgustatud absolutism (1 tund)

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	LAIENDAVID / SÜVENDAVID TEEMAD
Põhjasõda, selle põhjused, käik ja tulemused. Rahvastikuprotsessid Eestis 16.–18. saj. Sõdade, haiguste, olmetingimuste ja näljahädade mõju rahvastikule. Balti erikord. Vene keskvoim ja baltisaksa seisuslik omavalitsus. Talurahva õiguslik	Karl XII. Peeter I. Rahvapärinus Põhjasõjast. Rahvastikumuutused. Eesti linnad, kaubandus ja tööndus 18. sajandil. Katariina II valgustatud absolutism. Vennastekogude liikumine.

seisund ja majanduslik olukord. Asehalduskord. Vaimuelu 18. sajandil. Baltisaksa kultuur ja talurahvakultuur. Rahvaharidus. Pietism ja valgustus.	Eestikeelne kirjasõna. Eestikeelne Piibel. Ajaloo- ja kultuurimälestised.
--	--

3. teema. Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul (15 tundi)

Õpitulemused

- 1) teab, kuidas muutus taluraha õiguslik seisund ja majanduslik olukord, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid;
- 2) mõistab ärkamisaja tähendust ja tähtsust ning selle mõju kodanikuühiskonna kujunemisele Eesti ajalooos;
- 3) iseloomustab rahvusliku liikumise eeldusi ja seoseid Euroopaga;
- 4) teab, millised olid tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ning kes olid rahvusliku liikumise eestvedajad; analüüsib allikate alusel rahvusliku liikumise ettevõtmisi ja ideid;
- 5) iseloomustab muutusi Eesti ühiskonnas ja ühiskondlik-poliitilise mõtte arengut XIX sajandi lõpul ning loob seoseid omariikluse kujunemisega;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: estofiil, ärkamisaeg, rahvuslik liikumine, venestamine, Aleksandrikool;
- 8) teab, kes olid Karl Ernst von Baer, Friedrich Reinhold Kreutzwald, Johann Voldemar Jannsen, Jakob Hurt, Carl Robert Jakobson, Lydia Koidula ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu:

Üldajalooline taust: Moderniseeruv Euroopa: industriaalühiskonna kujunemine, rahvuslik liikumine. Venemaa 19. sajandil ja 20. sajandi algul (1 tund)

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	LAIENDAVAD / SÜVENDAVAD TEEMAD
Taluraha vabanemine. Pärisorjuse kaotamine Eestis. Taluraha omavalitsuse kujunemine. Talude päriseksostmine. Usuvahetusliikumine. Tööstuse areng. Erinevused Põhja- ja Lõuna-Eesti arengus. Ärkamisaeg. Eelärkamisaeg. Estofiilid. Tartu ülikool 19. sajandil. Eesti haritlaskonna kujunemise algus. Seltsiliikumine. Tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ja nende eestvedajad, erimeelsused eesmärkide saavutamisel. Moderniseeruv Eesti. Majanduse areng. Raudteede ehitamine. Selle mõju majanduslikule ja sotsiaalsele arengule. Suurtööstuse kujunemine. Põllumajanduse	Talurahvarahutused. Perekonnanimepanek. Väljarändamine. Vene keskvoim ja baltisakslased. Carl Schirren. Rahvahariduse edenemine, eestikeelse ajakirjanduse kujunemine. Teatri, kirjanduse, muusika areng. Palvekirjade aktsioon. Esimene üldlaulupidu. Eesti Aleksandrikooli komiteed. Eesti Kirjameeste Selts. Ühistegevus. Manasseini revisjon. Eesti Üliõpilaste Selts.

<p>areng. Talurahva kihistumine.</p> <p>Ülevenemaaliste seaduste laienemine Eestile. Venestusaja mõju haridusele, kultuurile ja rahvuslikule liikumisele. Rahvusliku professionaalse kultuuri kujunemine. Uus rahvuslik tõus. Poliitilised rühmitused. 1905. aasta sündmused ja nende mõju ühiskonnale.</p>	<p>Eesti Rahva Muuseumi loomine.</p> <p>Jaan Tõnisson ja Konstantin Päts.</p>
---	---

Õppetegevus

Eesti ajaloo teemade käsitlemisel on oluline luua seos maa ilma ajalooa. Selleks käsitletakse iga teemabloki alguses maailma ajaloo vastava ajastu kõige iseloomulikumaid arenguid.

Õpitakse tundma, kuidas toimus Rootsi võimu järk-järguline kehtestamine kogu Eesti alal. Iseloomustatakse Rootsi poliitikat Eesti- ja Liivimaal, talurahva õigusliku ja majandusliku olukorra muutumist Rootsi ajal ja luterluse mõju Eesti vaimuelu ja kultuuri arengule. Õpilasi suunatakse aktiivselt osalema diskussioonis ning rühmatöodes, mis võimaldab käsitleda Rootsi aja tähtsust eesti kultuuri ja hariduse arengule. Analüüsitakse Põhjasõja põhjusi ja tulemusi, iseloomustatakse Balti erikorda ja selle mõju Eesti arengule. Käsitletakse talurahva õigusliku seisundi muutumist Vene ajal ning analüüsitakse majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid. Võrreldakse majanduslikku arengut ja toimunud muutusi Rootsi ja Vene võimu ajal. Iseloomustatakse kultuuri ja vaimuelu arengut 18. ja 19. sajandil, rahvusliku liikumise eeldusi, ettevõtmisi ja tähtsust Eesti ajaloos. Tuuakse välja venestusaja tunnused ning mõju poliitilise mõtte arengule Eestis.

Eluolu tundmaõppimiseks erineval perioodil on soovitatav külastada koduloomuuseumi, ERMi või Eesti Vabaõhumuuseumi. Oluline on töötada erinevate ajalooallikatega, õppida tundma muutusi Eesti haldusjaotuses.

Õppekirjandus

- õppetekstid; seinakaart, atlas; teabekirjandus; pildimaterjal
- Eesti ajalugu. Kronoloogia. Koost. Vahtre, S., Olion, Tallinn 1994, 2007
- Eesti rahva ajalugu 2. Taani- ja orduaeg, mõisad ja teoorjus. JK, Tallinn 1996
- Eesti rahvakultuuri leksikon. Koost. Viires, A. Eesti Entsüklopeediakirjastuse AS 1995, 2000, 2007
- Henriku Liivimaa kroonika. Eesti Raamat, Tallinn 1982,1993, 2005
- Bartholomäus Hoeneke. Liivimaa noorem riimkroonika. Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1960
- Balthasar Russow. Liivimaa kroonika. Tallinn 1993
- Johann Renner. Liivimaa ajalugu 1556 – 1561. Olion, Tallinn 1995, 2006
- Põltsam, I., Söömine ja joomine keskaegses Tallinnas. Argo, Tallinn 2002
- Vahtre, S. Muinasaja loojang Eestis. Olion, Tallinn 1990
- Vahtre, S., Piirimäe, H. Meie kaugem minevik. Valgus, Tallinn, 1983
- Tamm, J. Eesti keskaegsed kloostrid. Eesti Entsüklopeediakirjastus, Tallinn 2002

- Zobel, R. Tallinn (Reval) keskajal. Eesti Entsüklopeediakirjastus, Tallinn 2001
- õppekursioonid keskaegsesse linna, ajaloomuuseumi, linnamuuseumi, kodukohamuuseumi, kirikusse jne
- õppekäik arhiivi
- Buehl, Doug. Interaktiivõppe strateegiad klassiruumis. SA Omaäolise kooli Arenduskeskus. Tallinn 2002
- Internet; <http://www.history.ee>, <http://www.folklore.ee/Berta>
- Allikad (kronoloogilises järjestuses)
- Christian Kelch: Liivimaa kroonika, tõlk. Ivar Leimus, Tartu 2004.
- Christian Kelch: Liivimaa kroonika järg, tõlk. Ivar Leimus, Tartu 2009.
- Kirjandus (alfabeetilises järjestuses)
- Endel Annus: Eesti kalendrikirjandus 1720–1900. Tallinn 2000.
- V. Berendsen, M. Maiste: Esimene ülevenemaaline rahvaloendus Tartus 28. 01. 1897, Tartu 1999.
- Eesti ajalugu, peatoim. Hans Kruus, 3. kd.: Rootsi ja Poola aeg, Tartu 1940.
- Eesti ajalugu, peatoim. S. Vahtre, 4. kd: Põhjasõjast pärisorjuse kaotamiseni, toim. M. Laur, Tartu 2003.
- Eesti ajalugu. Kronoloogia, koost. Sulev Vahtre, 2. tr., Tallinn 2007.
- Eesti ajalugu elulugudes, koost. Sulev Vahtre, Tallinn 1997.
- Eesti kunsti ajalugu, 2. kd.: 1520–1770, toim. Krista Kodres, Tallinn 2005.
- Eesti rahvakultuur, toim. Ants Viires ja Elle Vunder, Tallinn 1998.
- Eesti talurahva ajalugu, toim. Juhan Kahk ja Enn Tarvel, Tallinn 1992.
- Rein Helme: 1812. aasta Eestis ja Lätis, Tallinn 1990.
- Ea Jansen: Eestlane muutuv asjas. Seisusühiskonnast kodanikuühiskonda, Tartu 2007.
- Indrek Jürjo: Liivimaa valgustaja August Wilhelm Hupel 1737–1819, Tallinn 2004.
- Juhan Kahk: Murrangulised neljakümnendad, Tallinn 1978.
- Toomas Karjahärm, Väino Sirk: Eesti haritlaskonna kujunemine ja ideed 1850–1917, Tallinn 1997.
- Toomas Karjahärm: Ida ja Lääne vahel. Eesti-Vene suhted 1850–1917, Tallinn 1998.
- Kriiska, A. Tvauri, A.Selart, B. Kibal, A. Andresen, A. Pajur: Eesti ajaloo atlas, Tallinn 2006.
- Hans Kruus: Talurahva käärimine Lõuna-Eestis XIX sajandi 40-ndail aastail, Tartu 1930.
- Johannes Köpp: Kirik ja rahvas. Sugemeid eesti rahva vaimse palge kujunemise teelt, Lund 1959.

- Enn Küng: Rootsi majanduspoliitika Narva kaubanduse küsimuses 17. sajandi teisel poolel, Tartu 2001 (Scripta Archivi Historici Estoniae).
- Mart Laar: Raamat Jakob Hurdast, Tartu 1995.
- Mart Laar: Äratjad. Rahvuslik ärkamisaeg Eestis 19. sajandil ja selle kandjad, Tartu 2005 (SAHEstoniae).
- Margus Laidre: Lõpu võidukas algus. Karl XII Eesti- ja Liivimaal 1700–1701. Tartu 1995.
- M. Laidre: „Üks hä ja tru õigge sullane“. Elust Rootsi sõjaväes Eesti- ja Liivimaal 1654–1700, Tartu 1999
- Margus Laidre: Dorpat 1558–1708. Linn väe ja vaenu vahel, Tallinn 2008
- Mati Laur: Eesti ajalugu varasel uusajal 1550–1800, Tallinn 1999.
- M. Laur: Abja fenomen. Talude päriksostmise algusest Eestis. – Ajalooline Ajakiri 1999, nr. 3-4, lk. 19-31.
- Mati Laur: Eesti ala valitsemine 18. sajandil (1710–1783), Tartu 2000 (Scripta Archivi Historici Estoniae).
- Lea Leppik: Rektor Ewers, Tartu 2001.
- Herbert Ligi: Talupoegade koormised Eestis 13. sajandist 19. sajandi alguseni, Tallinn 1968.
- Ü. Liitoja-Tarkiainen: Hajatalud ja –külad Põhja-Liivimaal 17. sajandil, Tartu 2000 (SAHE).
- Kersti Lust: Pärisorjast päriskoohaomanikuks. Talurahva emantsipatsioon eestikeelse Liivimaa kroonukülas 1819–1915, Tartu 2005 (Scripta Archivi Historici Estoniae).
- Läänemere provintside arenguperspektiivid Rootsi suurriigis 16/17. sajandil, koost. Enn Küng, 1. kd., Tartu 2002; 2. kd., Tartu 2006; 3. kd., Tartu 2009 (Eesti Ajalooarhiivi Toimetised 8, 12, 17).
- Juhan Maiste: Eestimaa mõisad, Tallinn 1996.
- Aadu Must: Eestlaste perekonnaloo allikad, Tartu 2000.
- Heldur Palli: Eesti rahvastiku ajalugu aastani 1712, Tallinn 1996.
- Heldur Palli: Eesti rahvastiku ajalugu 1712–1799, Tallinn 1997.
- Toomas Paul: Eesti piiblitõlke ajalugu, Tallinn 1999.
- Juhan Peegel: Eesti ajakirjanduse algus (1766–1857), Tallinn 1966.
- Helmut Piirimäe (toim.): Tartu Ülikooli ajalugu, 1. kd. (1632–1798), Tallinn 1982.
- Helmut Piirimäe, Sulev Vahtre: Meie kaugem minevik, Tallinn 1983.
- Helmut Piirimäe: Rootsi riigimajandus Eesti- ja Liivimaal XVII sajandil, Tartu 2009.
- Raimo Pullat (koost.): Tallinna ajalugu 1860-ndate aastateni, Tallinn 1976.
- Aivar Pöldvee: Talurahvakoolid Eesti- ja Liivimaal 17. sajandi viimasel veerandil. – Läänemere provintside arenguperspektiivid Rootsi suurriigis 16./17. sajandil, Tartu 2002 (Eesti Ajalooarhiivi Toimetised, 8).

- Tõnu Raid: Eesti teedevõrgu kujunemine, Tallinn 2005.
- Tiit Rosenberg: Eesti mõisate ajalooline ülevaade. – Eesti mõisad, Tallinn 1994, lk. 7-55.
- Seltsid ja ühiskonna muutumine: talupojajühiskonnast rahvusriigini. Artiklite kogumik, toim. Ea Jansen, Jaanus Arukaevu, Tartu 1995.
- Marten Seppel: Näljaabi Liivi- ja Eestimaal 17. sajandist 19. sajandi alguseni, Tartu 2008 (Dissertationes Historiae Universitatis Tartuensis, 15).
- Ilmar Talve: Eesti kultuurilugu. Keskaja algusest Eesti iseseisvumiseni, Tartu 2004.
- Tarto Maa Rahwa Näddali-Leht. Uurimusi ja allikmaterjale, koost. Tõnu Tannberg, Tartu 1998.
- Tõnu Tannberg: Maakaitseväekohustus Balti kubermangudes 19. sajandi 1. poolel (1806–1856), Tartu 1996
- Enn Tarvel: Lahemaa ajalugu, Tallinn 1983.
- Arvo Tering: Ülikoolidesse sõitvate eesti- ja liivimaalaste reisiolud 17.-18. sajandil. – Kultuuriloolised ekskursid, Tartu 2000 (Eesti Ajalooarhiivi Toimetised, 6), lk. 67-117.
- Arvo Tering: Eesti-, liivi- ja kuramaalased Euroopa ülikoolides 1561–1798, Tartu 2008
- August Traat: Vallakohus Eestis. 18. sajandi keskpaigast kuni 1886. aasta reformini, Tallinn 1980.
- Lauri Vahtre: Eestlase aeg. Uurimus Eesti rahvapärase ajaarvamise ajaloost, Tallinn 2000.
- Sulev Vahtre: Eestimaa talurahvas hingeloenduste andmeil (1782–1858), Tallinn 1973.
- Ülo Valk: Allilma isand. Kuradi ilmumiskujud eesti rahvausus, Tartu 1998.
- Vene aeg Eestis. Uurimusi 16. sajandi keskpaigast kuni 20. sajandi alguseni, koost. Tõnu Tannberg, Tartu 2006 (Eesti Ajalooarhiivi Toimetised, 14)
- Vene impeerium ja Baltikum: venestus, rahvuslus ja moderniseerimine 19. sajandi teisel poolel ja 20. sajandi alguses, koost. T. Tannberg ja B. Woodworth, Tartu 2009 (Eesti Ajalooarhiivi Toimetised, 16).
- Ants Viires: Vana Eesti rahvaelu, Tallinn 2004.

2.4. IV kursus. Lähiajalugu I. Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel

11. klass (35 tundi)

1. teema. Maailm Esimese maailmasõja eel (3 tundi)

Õpitulemused

- 1) iseloomustab suurriikide arenguhooni ja rolli muutumist rahvusvahelistes suhetes;
- 2) teab suurriikide sõjalis-poliitilisi blokke ning analüüsib Antanti ja Kolmikliidu taotlusi;

- 3) tunneb maailma poliitilist kaarti enne Esimest maailmasõda: näitab kaardil suurriikide sõjalistesse blokkidesse kuuluvaid riike, koloniaalimpeeriume;
- 4) iseloomustab maailma majanduse arenguhooni; analüüsib teaduse ja tehnika mõju;
- 5) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: imperialism, monopol, Antant, Kolmikliit.

Õppesisu:

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	SÜVENDAVALD/LAIENADVALD TEEMAD
<p>Suurriikide arenguhooni: poliitiliste süsteemide erinevused; Venemaa; Suurriikide liidud: kujunemise põhjused ja tagajärjed.</p> <p>Maailma majandus: teadusrevolutsioon, monopolid, kapitali eksport, vabaturumajandus ja protektsionism;</p>	<p>Saksamaa, Venemaa;</p> <p>Koloniaalmaad.</p>

2. teema. Esimene maailmasõda (10 tundi)

Õpitulemused

- 1) analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi;
- 2) analüüsib Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule;
- 3) analüüsib Eesti omariikluse saavutamise eeldusi ja protsessi;
- 4) teab Eesti Vabadussõja sündmusi ning kirjeldab sõja käiku kaardi alusel;
- 5) mõistab Vabadussõja ja Tartu rahu tähendust Eesti Vabariigi kindlustumisel;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: Veebruarirevolutsioon, autonoomia, Asutav Kogu, Landeswehr, Tartu rahu;
- 7) teab, kes olid Nikolai II, Vladimir Lenin, Jaan Poska, Johan Laidoner ja Konstantin Päts, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu:

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	SÜVENDAVALD/LAIENADVALD TEEMAD
<p>Esimene maailmasõda: põhjused; sõdivad pooled ja tähtsamad sõjatandrid; Esimese maailmasõja tagajärjed: impeeriumide lagunemine, uute rahvusriikide teke;</p> <p>Eesti iseseisvumine: eeldused, Eesti iseseisvumine, Vabadussõda, Tartu rahu</p>	<p>Muudatused sõjapidamises ja tehnikas;</p> <p>Versailles'i rahu;</p> <p>Revolutsioon ja kodusõda Venemaal 1917-1920;</p> <p>Eesti autonoomia.</p>

3. teema. Maailmasõdadevaheline aeg: demokraatia ja diktatuurid (12 tundi)

Õpitulemused

- 1) analüüsib ja võrdleb rahvusvahelisi suhteid 1920. ja 1930. aastail ning teab muutuste põhjusi;
- 2) teab ja iseloomustab rahvusvahelisi kriise: Kaug-Ida, Etioopia, Hispaania kodusõda;

- 3) iseloomustab majanduse arengut maailmasõdadevahelisel perioodil ning selgitab majanduskriisi põhjusi ja mõju;
- 4) analüüsib ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;
- 5) analüüsib Eesti ühiskonna poliitilist arengut 1920. ja 1930. aastail, selgitab autoritarismi kujunemise põhjusi ja mõju ühiskonnale ning iseloomustab vaikivat ajastut;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, kommunism, NSVL, fašism, natsionaalsotsialism, Rahvasteliit, Versailles' süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, vabadussõjalased;
- 7) teab, kes olid Jossif Stalin, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Franklin D. Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu:

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	SÜVENDAVAD/LAIENADVAD TEEMAD
<p>Euroopa-kesksus ning rahvusvahelised suhted; Demokraatia levik; Demokraatia põhijooned Suurbritannia, Prantsusmaa ja USA näitel: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu;</p> <p>Majanduskriis: põhjused, levik ja mõju, Roosevelti uus kurss;</p> <p>Autoritarism, totalitarism:, fašism, natsionaalsotsialism, kommunism;</p> <p>Diktatuuride iseloomulikud jooned, eripärad ja levik: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu;</p> <p>Uute konfliktide kujunemine, kriisikolled;</p> <p>Eesti tee demokraatialt autoritarismile: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.</p>	<p>Hitlerlik Saksamaa;</p> <p>Stalinlik NSVL;</p> <p>Kultuurautonoomia Eesti Vabariigis;</p> <p>Vabadussõjalased;</p> <p>1934. a riigipööre Eestis.</p>

4. teema. Teine maailmasõda (10 tundi)

Õpitulemused

- 1) analüüsib rahvusvahelisi suhteid Teise maailmasõja eel;
- 2) iseloomustab Teise maailmasõja põhjusi ja tagajärgi;
- 3) iseloomustab sõjategevust kaardi järgi;
- 4) teab Hitleri-vastase koalitsiooni kujunemislugu;
- 5) analüüsib Teise maailmasõja mõju Eesti ajaloole;
- 6) teab, kes olid Winston Churchill, Charles de Gaulle, Dwight Eisenhower, Georgi Žukov, Johannes Vares ja Otto Tief, ning iseloomustab nende tegevust;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: Anšluss, Müncheneri konverents, MRP, baasideleping, okupatsioon, suvesõda, Atlandi Harta, ÜRO.

Õppesisu:

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	SÜVENDAVID/LAIENADVAD TEEMAD
<p>Teine maailmasõda kui Esimese maailmasõja jätk Põhjused: Saksamaa taotlused, NSVL eesmärgid, lepituspoliitika;</p> <p>Sõdivad pooled: Saksamaa ja tema liitlased, Hitleri-vastane koalitsioon ja selle kujunemine: Atlandi Harta, Teherani, Jalta ja Potsdami konverentside tähtsus;</p> <p>Tähtsamad sõjatandrid ja lahingud: rinded, tähtsamad lahingud (Pearl Harbor, Moskva, Midway, Stalingrad, Kursk, El-Alamein, Normandia dessant);</p> <p>Teise maailmasõja tulemuste vastuolulisus ja selle tagajärjed maailma poliitilisele, majanduslikule ja ideoloogilisele arengule;</p> <p>Eesti Teises maailmasõjas: iseseisvuse kaotamine, okupatsioonid, sõjakaotused ja – kahjud, sõja mõju inimeste elukäikudele. Pagulaskond.</p>	<p>Eestlaste valikud Teises maailmasõjas;</p> <p>Vastupanuliikumine.</p>

Õppetegevus

Kursuse teemade kaudu õpitakse tundma ja iseloomustama suurriikide arengujooni majanduses ja poliitikas Esimese maailmasõja eel. Ajalookaardi abil õpitakse sõjalist blokkide kujunemist enne Esimest maailmasõda. Analüüsitakse Esimese maailmasõja põhjust, sõdivate poolte sõjaplaane, Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule. Eesti teemade juures käsitletakse omariikluse saavutamise eeldusi ja protsessi. Õpitakse tundma Eesti Vabadussõja sündmusi ja kirjeldama sõja käiku kaardi alusel. Analüüsitakse Eesti ühiskonna poliitilist arengut 1920-ndatel ja 1930-ndatel, autoritarismi kujunemise põhjusti ja mõju ühiskonnale, iseloomustatakse vaikivat ajastut. Võrreldakse riikide majanduslikku ja poliitilist arengut maailmasõdade vahelisel perioodil, selgitatakse majanduskriisi põhjusti ja mõju, võrreldakse demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda. Analüüsitakse rahvusvahelisi suhteid Teise maailmasõja eel: Anšluss, Müncheni konverents, MRP. Iseloomustatakse Teise maailmasõja põhjusti ja tagajärgi, Eesti iseseisvuse kaotust ja Teise maailmasõja okupatsioonide mõju Eestile ja eestlastele.

Õppetegevuses on olulisel kohal arutluse- ja analüüsiõppuste kujundamine allikmaterjalide (sh dokumentide) alusel. Õpilasi innustatakse oma seisukohta kujundama, kuid rõhutatakse seejuures argumentidele, mitte emotsioonidele tuginemise vajadust. Inimsaatusi analüüsitakse empaatiliselt, arvestades ajastu konteksti ja rahvusvahelise õiguse põhimõtteid.

Õppekirjandus

- Eesti Ajalooõpetajate Seltsi väljaanded:
- Tagasivaade minevikku – erinevad vaatenurgad. 2000
- Ajalugu ei ole ainult minevik. Minevik ei ole veel ajalugu. 2004
- Baltimaade ajalugu. Tallinn, Avita 1998
- Baltimaade ajaloo lugemik. Tallinn, Avita 2001

- R. Stradling. Euroopa 20. sajandi ajaloo õpetamine. 2005
- R. Stradling. Multiperspektiivsus ajaloo õpetamisel. Teejuht õpetajale. 2005
- Eesti ajalugu VI: Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Toim. Ago Pajur ja Tõnu Tannberg. Tartu: Ilmamaa, 2005.
- Baasidelepingust anneksioonini: Dokumente ja materjale. Tallinn, 1991. Eesti ajalugu: Kronoloogia. Koost. Sulev Vahtre. Tallinn, 1994.
- Eero Medijainen. 1939: Võimalused ja valikud. Tartu: Kleio, 2000.
- Molotovi–Ribbentropi paktist baaside lepinguni: Dokumente ja materjale. Tallinn: 1991.
- ERR arhiiv: <http://www.err.ee>
- Eesti digitaliseeritud ajalehed: <http://dea.nlib.ee/>
- Allikad (kronoloogilises järjestuses)
- Eesti! Sa seisad lootusrikka tuleviku lävel, kus sa vabalt ja iseseisvalt oma saatust määrata ja juhtida võid. Eesti riikluse alusdokumendid 1917–1920, koost. Ago Pajur, Tartu 2008.
- Molotovi-Ribbentropi paktist baaside lepinguni. Dokumente ja materjale, koost. H. Arumäe jt., Tallinn 1989.
- Baasidelepingust anneksioonini. Dokumente ja materjale, koost. Jüri Ant, Tallinn 1991.
- Kirjandus (alfabeetilises järjestuses)
- J. Ant (koost.): Kas nad lahkusid Moskva rongiga? 1. detsember 1924. Artikleid ja dokumente, Tallinn 1996.
- H. ja T. Arumäe (koost.): J. Tõnisson Eesti välispoliitikas 1917–1920. Dokumente ja materjale, Tln 1993.
- Eesti ajalugu, peatoim. S. Vahtre, 6. kd.: Vabadussõjast taasiseseisvumiseni, toim. A. Pajur ja T. Tannberg, Tartu 2005.
- Eesti ajalugu. Kronoloogia, koost. Sulev Vahtre, 2. tr., Tallinn 2007.
- Eesti ajalugu elulugudes, koost. Sulev Vahtre, Tallinn 1997.
- Eesti NSV aastatel 1940–1953. Sovetiseerimise mehhanismid ja tagajärjed Nõukogude Liidu ja Ida-Euroopa arengute kontekstis, toim. Tõnu Tannberg, Tartu 2007 (Eesti Ajalooarhiivi Toimetised, 15)
- Mati Graf: Parteid Eesti Vabariigis 1918–1934, Tallinn 2000.
- Magnus Ilmjärv: Hääletu alistumine. Eesti, Läti ja Leedu välispoliitilise orientatsiooni kujunemine ja iseseisvuse kaotus. 1920. aastate keskpaigast anneksioonini, Tallinn 2004.
- Toomas Karjahärm, Väino Sirk: Kohanemine ja vastupanu. Eesti haritlaskond 1940–1987, Tallinn 2007.
- Kriiska, A. Tvauri, A. Selart, B. Kibal, A. Andresen, Ago Pajur: Eesti ajaloo atlas, Tallinn 2006.

- Mati Krõõnström: Eesti sõjaväe juhtivkoosseis Vabadussõjas 1918–1920, Tartu 2008 (Dissertationes Historiae Universitatis Tartuensis, 16).
- Ene Kõresaar: Elu ideoloogiad. Kollektiivne mälu ja autobiograafiline minevikutõlgendus eestlaste elulugudes, Tartu 2005 (Eesti Rahva Muuseumi sari, 6).
- Olev Liivik: Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee aparaat, Tartu 2006.
- Rein Marandi: Must-valge lipu all. Vabadussõjalaste liikumine Eestis 1929–1937. I kd.: Legaalne periood (1929–1934), Stockholm 1991 (Acta Universitatis Stockholmiensis. Studia Baltica Stockholmiensia, 6).
- Eero Medijainen: Eesti välispoliitika Balti suund 1926–1934, Tartu 1991.
- Eero Medijainen: Saadiku saatus. Välisministeerium ja saatkonnad 1918–1940, Tallinn 1997.
- Eero Medijainen: Maailm prowintsionu peeglis. Rahvusvahelised suhted ja Eesti välispoliitika karikatuuridel 1918–1940, Tartu 1998.
- Eero Medijainen: 1939. Võimalused ja valikud, Tartu 2000.
- Romaldas J. Misiunas, Rein Taagepera: Balti sõlтеаastad 1940–1990, Tallinn 1997.
- Pajur: Eesti riigikaitsepoliitika aastail 1918–1934, Tartu 1999 (Uurimusi ja allikmaterjale Eesti sõjaajaloost, 2).
- Ago Pajur: Iseseisvusmanifesti süünd. – Tuna 2003, nr. 2, lk. 27-43.
- Ago Pajur: Landeswehri sõja puhkemine. Eesti vaatenurk. – Tuna 2009, nr. 2, lk. 51-71.
- Arvo Pesti (koost.): Dissidentlik liikumine Eestis aastatel 1972–1987, Tallinn 2009.
- Aigi Rahi: 1949. aasta märtsiküüditamine Tartu linnas ja maakonnas, Tartu 1998.
- Georg von Rauch: Balti riikide ajalugu 1918–1940, Tallinn 1995.
- Reigo Rosenthal: Loodearmee, Tallinn 2006.
- Sõja ja rahu vahel. Koguteos, 1. kd.: Eesti julgeolekupoliitika 1940. aastani, toim. E. Tarvel, T. Tannberg, Tallinn-Tartu 2004.
- Ilmar Talve: Eesti kultuurilugu. Keskaja algusest Eesti iseseisvumiseni, Tartu 2004.
- Jaak Valge: Lahtirakendamine. Eesti Vabariigi majanduse stabiliseerimine 1918–1924, Tallinn 2003.

2.5. V kursus. Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel

12. klass (35 tundi)

1. teema. Külma sõda (10 tundi)

Õpitulemused

- 1) analüüsib külma sõja põhjusi ja kujunemist ning teab avaldumisvorme;
- 2) analüüsib külma sõja kriiside tekkimise põhjusi ning osaliste taotlusi ja tulemusi;
- 3) analüüsib rahvusvahelist olukorda külma sõja ajal;
- 4) iseloomustab kahe Saksa riigi arengut külma sõja ajal;

5) teab, kes olid Harry Truman, John F. Kennedy, Nikita Hruštšov, Fidel Castro, Konrad Adenauer ja Willy Brandt, ning iseloomustab nende tegevust;

6) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: külm sõda, kriisikolle, NATO, VLO, võidurelvastumine, raudne eesriie.

Õppesisu:

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	SÜVENDAVID/LAIENADVAD TEEMAD
Külma sõja kujunemine ja selle avaldumise vormid: võidurelvastumine, sõjalised liidud; kriisid: Korea sõda, Suessi kriis, Kuuba kriis, Vietnami sõda, Berliini kriisid; Kahepooluseline maailm: USA ja NSVL vastasseis; Lõhestatud Saksamaa: lõhestamine, kahe Saksa riigi vahelised suhted.	Marshalli plaan; Saksa majandusime.

2. teema. Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda (6 tundi)

Õpitulemused

- 1) analüüsib demokraatlike riikide arengu põhijooni;
- 2) teab Euroopa integratsiooni kujunemist ja põhietappe;
- 3) teab, kes olid Ronald Reagan ja Robert Schumann, ning iseloomustab nende tegevust;
- 4) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: Euroopa Liit, Euroopa Nõukogu, OSCE.

Õppesisu:

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	SÜVENDAVID/LAIENADVAD TEEMAD
USA: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu; Ühise Euroopa-identiteedi otsingud, Euroopa integratsioon.	Suurbritannia, Prantsusmaa, SLV; Euroopa Majandusühendus; Põhjamaade areng; heaoluühiskond.

3. teema. NSVL ja kommunistlik süsteem (12 tundi)

Õpitulemused

- 1) analüüsib kommunistliku süsteemi kujunemislugu ja põhijooni;
- 2) iseloomustab NSVLi ühiskonnaelu arengut;
- 3) analüüsib kommunistliku süsteemi kriiside põhjusi ja tagajärgi;
- 4) analüüsib Eesti ühiskonna arengut Nõukogude okupatsiooni ajal;
- 5) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: kollektiviseerimine, industrialiseerimine, stalinism, sula, stagnatsioon, dissidentlus, Brežnevi doktriin, plaanimajandus, sotsialismileer, liiduvabariik, kultuurirevolutsioon;

6) teab, kes olid Jossif Stalin, Nikita Hruštšov, Leonid Brežnev, Mao Zedong, Johannes Käbin, Aleksander Dubček ja Lech Walesa, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu:

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	SÜVENDAVID/LAIENADVAD TEEMAD
Kommunistliku süsteemi kujunemine. Ida-blokk: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu, Moskva poliitika ja kriisid: Ungari ülestõus, Praha kevad, Poola kriisid NSVL: stalinism, sula, stagnatsioon Eesti NSV: ühiskond, majanduse areng, rahvastik, vastupanu vormid, Välis-Eesti.	Poola “Solidaarsus“; Juhitud migratsioon; Metsavendlus; Dissidentlus.

4. teema. Maailm sajandivahetusel (7 tundi)

Õpitulemused

- 1) analüüsib kommunistliku süsteemi lagunemise põhjusi;
- 2) teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil pärast külma sõja lõppu;
- 3) analüüsib jõudude vahekorra muutusi rahvusvahelistes suhetes ning uute pingekollete kujunemist;
- 4) analüüsib Eesti iseseisvuse taastamist ning teab riikluse ülesehitamise käiku;
- 5) selgitab Eesti integreerumist Euroopasse ja maailma;
- 6) teab, kes olid Ronald Reagan, Mihhail Gorbatšov, Boriss Jeltsin, George Bush, Helmut Kohl, Vaclav Havel, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: perestroika, glasnost, laulev revolutsioon, Rahvarinne, Balti kett, interrinne, ERSP, Eesti Kongress, Põhiseaduse Assamblee.

Õppesisu:

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	SÜVENDAVID/LAIENADVAD TEEMAD
NSVLi ja kommunistliku süsteemi lagunemine: Berliini müüri langemine, majanduslikud ja poliitilised reformid NSVL-s; kommunistliku bloki lagunemise ja kommunistlike ideede krahhi mõju väärtushinnangutele; Külma sõja lõpp ja geopoliitilised muudatused: poliitilise kaardi muutumine; USA rolli muutus: uus jõudude vahekord maailmas; Eesti iseseisvuse taastamine. Integratsioon Euroopasse ja maailma: laulev revolutsioon,	Perestroika; Venemaa pärast 1991. a.; Põhiseadusliku riigikorra ülesehitamine; Riikluse arengu sõlmprobleemid: üleminek turumajandusele, sotsiaalpoliitika, rahvuspoliitika; Balkan: Jugoslaavia lagunemine.

riikluse taastamine;	
Uued pingekolled: Balkani kriis.	

Õppetegevus

Õpilasi suunatakse analüüsima ja hindama külma sõja tekkimise põhjusi ja kujunemist. Käsitletakse külma sõja avaldumisvormi, sh kriiside kujunemist, osapoolte taotlusi ja kriiside mõju. Analüüsitakse rahvusvahelist olukorda külma sõja ajal: USA ja NSVL-i vastasseis ja iseloomustatakse kahe Saksa riigi arengut külma sõja ajal. Demokraatlike riikide arengut vaadeldakse USA näitel. NSVL-i käsitlemise kaudu antakse ülevaade ning analüüsitakse kommunistliku süsteemi kujunemist ja lagunemist. Õpitakse tundma Euroopa integratsiooniprotsessi. Analüüsitakse Eesti iseseisvuse taastamise ning riikluse ülesehitamise käiku. Uute pingekollete tundmaõppimisel otsitakse põhjuseid varasemast ajaloost.

Teema võimaldab kaardi ja dokumentidega töötamise oskuse arendamist. Lähiajal toimunud sündmuste tundmaõppimisel saab kasutada kaasaegsete mälestusi ja viia läbi intervjuusid. Teemasid saab illustreerida dokumetaalfilmidega.

Õppekirjandus

- Eesti Ajalooõpetajate Seltsi väljaanded:
- Tagasisivaade minevikku – erinevad vaatenurgad. 2000
- Ajalugu ei ole ainult minevik. Minevik ei ole veel ajalugu. 2004
- Baltimaade ajalugu. 1998
- Baltimaade ajaloo lugemik. 2001
- R. Stradling. Euroopa 20. sajandi ajaloo õpetamine. 2005
- R. Stradling. Multiperspektiivsus ajaloo õpetamisel. Teejuht õpetajale. 2005
- Eesti ajalugu VI: Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Toim. Ago Pajur ja Tõnu Tannberg. Tartu: Ilmamaa, 2005.
- ERR arhiiv: <http://www.err.ee>
- Eesti digitaliseeritud ajalehed: <http://dea.nlib.ee>

2.6. VI kursus. Lähiajalugu III. 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm.

12. klass (35 tundi)

1. teema. Eluolu ja kultuur (12 tundi)

Õpitulemused

- 1) teab tähtsamate ideoloogiate põhiseisukohti ja iseloomustab nende mõju ühiskonnale;
- 2) teab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning iseloomustab nende rakendumist igapäevaelus;
- 3) analüüsib kultuuri arengu põhijooni ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega.

Õppesisu:

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	SÜVENDAVID/LAIENADVAD TEEMAD
<p>Ühiskondlikud liikumised ja ideoloogiad: sotsialism, liberalism, noorsooliikumine, neegriliikumine, feminism, keskkonnakaitse. Ühiskondlike liikumiste ja ideoloogiate avaldumine kultuuris;</p> <p>Muutused eluolus: viktoriaanliku maailma lagunemine, naiste emantsipatsioon, spordi populaarsuse kasv, mood, massikultuur, kodumasinad;</p> <p>Teaduse ja tehnika areng: autoajastu, raadio, televisioon, arvuti ja internet, kosmoseajastu;</p> <p>Kultuurivaldkondade arengu iseloomulikud jooned: vaimse murrangu ilmingud kunstis, kirjanduses, arhitektuuris, muusikas;</p> <p>Multikultuursuse kontseptsioon; poliitiliste olude mõju Eesti kultuurile ja eluolule.</p>	<p>Progressi idee, teaduse autoriteedi kõrgaeg;</p> <p>Optimismiajastu;</p> <p>Üleilmastumine;</p> <p>Keskonnaprobleemide teadvustamine, Greenpeace;</p> <p>Inimõiguste tõstatamine rahvusvahelistes suhetes ja kodanikutasandil, indiviidikeskse mõtteviisi tugevnemine;</p> <p>Ideoloogilise ekspansionismi liitumine territoriaalsele ekspansionismile (maailmarevolutsiooni idee);</p> <p>Põlvkondade konflikt, noortekultuuri kujunemine, seksuaalrevolutsioon, diskoajastu;</p> <p>Postmodernistliku ja multiperspektiivse maailmavaate levik, kõlbeline relativism.</p>

2. teema. Sõja ja rahu küsimus (9 tundi)

Õpitulemused

- 1) analüüsib, mis asjaoludel kujunesid ja muutusid inimeste hoiakud ning väärtushinnangud sõja ja rahu küsimuses 20. sajandi jooksul;
- 2) analüüsib rahvusvaheliste organisatsioonide rolli riikidevahelistes suhetes;
- 3) teab Lähis-Ida kriisikolde kujunemise põhjusi, selgitab kriisi olemust ja püüdeid seda lahendada;
- 4) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: desarmeerimine, võidurelvastumine, patsifism.

Õppesisu:

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	SÜVENDAVID/LAIENADVAD TEEMAD
<p>Suhtumine sõdadesse: patsifism, võidurelvastumine, desarmeerimine, tuumasõja oht;</p> <p>Rahvusvahelised organisatsioonid: Rahvasteliit, ÜRO, NATO, uue maailmakorra loomise katsed;</p> <p>Konfliktid ja nende lahendamise püüded Lähis-Ida näitel.</p> <p>Eesti osalemine rahvusvaheliste organisatsioonide töös.</p>	<p>Tuumarelv ja sellega kaasnevad probleemid: Põhja-Korea, Iraan.</p>

3. teema. Inimsusevastased kuriteod (9 tundi)

Õpitulemused

- 1) selgitab, millised arengud ühiskonnas tegid võimalikuks inimsusevastaste kuritegude toimepaneku;
- 2) mõistab inimsusevastaste kuritegude olemust ning nende taunimise ja vältimise vajalikkust;
- 3) teab inimsusevastaste kuritegude toimepanemise viise ja nende tagajärgi;
- 4) seletab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: genotsiid, holokaust, küüditamine, GULAG.

Õppesisu:

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	SÜVENDAVAD/LAIENADVAD TEEMAD
Massikuritegude ideoloogilised alused ja psühholoogilised juured; Koonduslaagrid, GULAG; Küüditamised; Natsismikuriteod: holokaust; Kommunismikuriteod; Genotsiid, etnilised puhastused. Inimsusevastased kuriteod Eestis.	Antisemitism; Rassiteooriad; Kultuurirevolutsioon Hiinas; Inimsusevastased kuriteod Balkanil Jugoslaavia lagunemise järel; Darfuri tragöödia.

4.teema. Muu maailm (5 tundi)

Õpitulemused

- 1) iseloomustab koloniaalsüsteemi toimimist, selle lagunemise põhjusi ja tagajärgi;
- 2) analüüsib uute vastasseisude kujunemist maailmas pärast külma sõja lõppu.

Õppesisu:

KOHUSTUSLIKUD TEEMAD	SÜVENDAVAD/LAIENADVAD TEEMAD
Koloniaalsüsteemi lagunemine ja selle tagajärjed; Uute vastasseisude kujunemine, terrorism; Islamimaailma aktiveerumine ja vastuolud läänega.	Ladina-Ameerika: arengu erijooned; Aasia: Hiina ja Jaapan, Tiibeti probleem; Aafrika: Aafrika vabanemine ja probleemid

Õppetegevus

Õpitakse tundma ja iseloomustama tähtsamate ideoloogiate põhiseisukohti ja nende mõju ühiskonnale. Analüüsitakse teaduse ja tehnika arengu saavutusi, nende rakendumist igapäevaelus, samuti kultuuri arengu põhijooni. Õpilasi suunatakse seostama lähiajaloo toimunud arenguid ühiskonnas toimunud muutustega ja analüüsitakse inimeste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemist sõja ja rahu tingimustes.

Rahvusvaheliste organisatsioonide õppimisel on oluline tuua välja nende roll rahvusvahelises poliitikas. Käsitletakse tänapäeva pingekollete kujunemist ning nendes aset leidvaid sündmusi. Inimsusevastaste kuritegude käsitlemisel on oluline kaasata õpilasi erinevate

aktiivõppe meetodite kaudu, rakendada diskussiooni ning rühmatööd, mis kõik aitab kaasa, et õpilane mõistab inimsusevastaste kuritegude olemust, nende taunimise ja vältimise vajalikkust. Näidetele toetudes õpitakse tundma muu maailma probleeme, islamimaailma vastuolusid läänega ning analüüsitakse ajaloole toetudes uute vastasseisude kujunemise põhjusi.

Õppekirjandus

- Eesti Ajalooõpetajate Seltsi väljaanded:
- Tagasivaade minevikku – erinevad vaatenurgad. 2000
- Ajalugu ei ole ainult minevik. Minevik ei ole veel ajalugu. 2004
- Baltimaade ajalugu. Tallinn: Avita, 1998
- Baltimaade ajaloo lugemik. Tallinn: Avita, 2001
- Peter Watsoni. Kohutav ilu.
- R. Stradling. Euroopa 20. sajandi ajaloo õpetamine. 2005
- R. Stradling. Multiperspektiivsus ajaloo õpetamisel. Teejuht õpetajale. 2005
- ERR arhiiv: <http://www.err.ee>
- Eesti digitaliseeritud ajalehed: <http://dea.nlib.ee/>